

2024–2030

REGIONALT SERVICEPROGRAM FÖR KRONOBERG

Utveckling av länets
kommersiella service

FÖRORD

Livet på landet ska vara hållbart

Utan service inga företag. Utan företag ingen service. Och utan företag och service inget hållbart vardagsliv. Kommersiell och offentlig service behövs för att skapa miljöer där det är attraktivt att bo, arbeta och driva företag.

I det regionala serviceprogrammet finns mål och prioriteringar för att bevara, utveckla och förbättra tillgången till kommersiell service i länet. Programmet pekar ut prioriterade insatsområden för arbetet, och ringar in de geografiska områden som är särskilt viktiga att bevaka och satsa på. Programmet visar också vilka ekonomiska stöd som finns att tillgå, samt bedömningskriterier för hur dessa fördelas. [Programmet ska bidra till att uppfylla målen i den regionala utvecklingsstrategin.](#)

Samverkan är nyckeln

Sammanfattat handlar de prioriterade insatsområdena om att stärka och utveckla det kommunala engagemanget inom kommersiell service, främja samverkan kring dessa frågor med relevanta aktörer, bidra med kunskap och inspiration

och ge finansiellt stöd för utveckling av kommersiell service. Just nu, våren 2024, finns det 15 geografiskt prioriterade orter med sårbara butiker långt från nästa butik. En av dessa orter saknar butik i eller nära orten. För att säkra god tillgång till service är det viktigt med samverkan över kommun- och länsgränser.

Strategiskt arbete och finansiellt stöd är viktiga faktorer

I arbetet med att utveckla kommersiell service är det strategiska arbetet ett viktigt verktyg. Det gäller både det interna arbetet med övrigt landsbygdsarbete, besöksnäring, infrastruktur med mera, men också strategiskt arbete i samverkan med andra aktörer.

Ett annat verktyg är möjligheten att ge finansiellt stöd. Det finns stöd för att investera och utveckla kommersiell service. Det finns också stöd för att bevara sårbara verksamheter, öka tillgänglighet och ge akut stöd när varuförsörjningen riskerar försvinna från orten.

Handlingsplan med konkreta insatser uppdateras årligen.

Innehållsförteckning

Kapitel 1: Inledning.....	3
Kapitel 2: Mål och inriktning.....	5
Kapitel 3: Strategisk utveckling..	7
Kapitel 4: Prioriterade områden..	11

Kapitel 5: Finansiella verktyg.....	14
Kapitel 6: Nuläge och framtidspaning.....	17
Kapitel 7: Uppföljning.....	20

Det regionala serviceprogrammet antogs av den regionala utvecklingsnämnden den xx xx 2024.

Foto: Alexander Hall/Destination Småland AB

För att de småländska byarna ska
leva behövs kommersiell service.
Vy från Nykulla utsiktstorn
mellan Tolg och Tjureda.

KAPITEL 1: INLEDNING

Varför ett program för regional service?

För att människor ska kunna bo och verka i hela länet krävs vissa grundläggande funktioner – kommersiell och offentlig service är några. Det regionala serviceprogrammet syftar till att utveckla tillgängligheten till kommersiell service i hela Kronobergs län.

Dagligvarubutiker och bemannade drivmedelsstationer fyller ofta flera viktiga funktioner på landsbygden. Där finns ofta andra grundläggande servicetjänster och ibland även viss offentlig service.

Med rätt samverkan med det civila samhället kan de också bidra till att sociala och kulturella mötesplatser skapas vilket i sin tur bidrar till attraktivitet, samhörighet och trivsel.

Kommersiell service ger ett robustare samhälle genom att även bidra till informationsspridning i bygden, upprätthålla social sammanhållning, trygghet och ibland även värme i händelse av kris.

För att upprätthålla service både till vardags och i kriser är exempelvis elförsörjning, transportmöjligheter, mobiltäckning och bredbandstillgång viktiga att ta hänsyn till.

I bilaga 1 kan du läsa mer om uppdrag, riktlinjer, bakgrund och tidigare lärdomar från arbetet med kommersiell service.

Detta säger de nationella riktlinjerna

Det övergripande nationella målet är att skapa förutsättningar för människor och företag att bo och verka var de vill i landet och erbjudas god servicenivå inom rimligt avstånd.

Tillväxtverket har tagit fram nationella riktlinjer för insatser inom det regionala serviceprogrammet. Det regionala serviceprogrammet är både ett strategiskt och handlingsinriktat program. Enligt riktlinjerna ska inom det regionala serviceprogrammet bedrivas arbete som bidrar till:

- » Att befintliga och nya satsningar på samverkanslösningar uppmuntras och initieras
- » Att nya typer av mötesplatser växer fram
- » Främjande av samordning mellan aktörer och insatser för att öka tillgängligheten till service i gles- och landsbygder för kvinnor, män och företag
- » Tydliggöra kopplingar mellan tillgänglighet till service och näringslivets utveckling.

Särskild vikt läggs vid att introducera digitala och innovativa lösningar som kan möta olika servicebehov på flexibla sätt. Programmet förutsätter omvärldsbevakning och samverkan med kommuner och regioner utanför Kronobergs gränser.

Region Kronoberg är regionalt utvecklingsansvarig och har ett samordningsansvar för serviceutvecklingen i länet.

Region Kronoberg är alltså ansvarig för det regionala serviceprogrammet och dess insatser. Arbetet med att tillgodose alla Region Kronobergs invånare med service bygger till stor del på en samverkan mellan involverade aktörer så som kommuner, företag som erbjuder service, föreningar och organisationer samt privatpersoner, företagare och besökare som efterfrågar service.

Kopplingen till Kronobergs regionala utvecklingsstrategi

Den regionala utvecklingsstrategin i Kronoberg 2025–2035 är på en övergripande nivå styrande för vilka insatser och målområden som ska prioriteras i Region Kronoberg. Den regionala utvecklingsstrategin ska bidra till ett hållbart Kronoberg som främjar Agenda 2030. Det regionala serviceprogrammet ska bidra till att uppnå målen i den regionala utvecklingsstrategin. Stöden till kommersiell service är ett viktigt verktyg för det regionala serviceprogrammet att bidra till den förändring som krävs för nå ett hållbart Kronoberg i alla delar av länet.

Det övergripande målet i den regionala utvecklingsstrategin är att skapa ett gott liv i ett livskraftigt Kronoberg. För att uppnå det finns fyra långsiktiga prioriteringar som ska ge vägledning till aktörer som arbetar för länets utveckling. Prioriteringarna samspekar med varandra och bidrar både enskilt och tillsammans till att nå den övergripande målbilden.

Prioriteringarna i Kronobergs regionala utvecklingsstrategi är:

1. Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet
2. Kompetensförsörjning som främjar utveckling och omställning
3. Kronobergska handlingskraften och entreprenörskapet växlas upp
4. Infrastruktur som stärker Kronobergs position i Sydsverige

Det regionala serviceprogrammet bidrar direkt till prioriteringen ”Bygder och samhällen som ökar Kronobergs välmående och attraktivitet”, men det finns även tydliga kopplingar till övriga prioriteringar. Det regionala serviceprogrammet ska arbeta aktivt för en god tillgång till kommersiell service i hela länet, bland annat genom att utveckla innovativa fysiska och digitala lösningar. Detta bidrar till ett fungerande vardagsliv för alla invånare, vilket i sin tur bidrar till länets attraktivitet, kompetensförsörjning och ett brett näringsliv. I den regionala utvecklingsstrategin står det även att vi ska utveckla en mer attraktiv och hållbar besöksnäring med förmåga att anpassa sig till en föränderlig omvärld och att platsutveckling ska vara en naturlig del av arbetet. Även här bidrar det regionala serviceprogrammet i arbetet med tillgänglighet till kommersiell service.

Region Kronobergs prioriterade insatsområden i det regionala serviceprogrammet ska ligga till grund för både det strategiska arbete som görs, insatser i handlingsplan och fördelningen av stöd till kommersiell service. Det regionala serviceprogrammet beskriver bedömningskriterier för ekonomiskt stöd bland annat utifrån verksamheternas och geografiernas förutsättningar.

Häradsbäcks handelsbod.

Med fokus på landsbygden

Det regionala serviceprogrammet fokuserar på landsbygden i Kronobergs län och dess åtta kommuner Markaryd, Älmhult, Ljungby, Tingsryd, Alvesta, Växjö, Lessebo och Uppvidinge. Samverkan över kommun- och länsgränser spelar en viktig roll i arbetet med att utveckla den kommersiella servicen.

Det regionala serviceprogrammet omfattar i första hand grundläggande kommersiell service så som tillgång till dagligvaror och drivmedel, ombud för apoteksvaror, post- och paketservice och betaltjänster.

Annan kommersiell och offentlig service berörs i de fall det handlar om samverkan eller samlokalisering med ovan nämnd service. Det gäller även åtgärder i till exempel infrastruktur med koppling till upprätthållande av grundläggande kommersiell service.

Av de olika serviceslagen lyfts tillgången på dagligvaru-butiker fram som extra betydelsefull då det oftast erbjuds

annan form av service också i anslutning till dessa butiker. Drivmedelsstationer bedöms inte vara lika hotade eller sårbara i nuläget och det ser ut som utbud på bränslen anpassas kontinuerligt utifrån efterfrågan på marknaden.

När det gäller betaltjänster eller tjänster för post och paket och apotek begränsas Region Kronobergs roll till att föra dialog och samverka med berörda aktörer samt att kunna ge investeringsstöd för att skapa rätt förutsättningar i lokaler eller i form av utrustning för exempelvis en butik för att kunna hantera denna typ av tjänster. Länsstyrelsen har ett bevakningsuppdrag över betaltjänster som Region Kronoberg följer och delar information.

Offentlig service omfattas inte av programmet, men har mycket stor påverkan för boendattraktivitet och vardagslivets förutsättningar. Exempel på offentlig service som betyder mycket för attraktiviteten på en plats är barn- och äldreomsorg, skola, förskola, vårdcentral, fritidsanläggningar och kommunikationsmöjligheter. Dialog förs med offentliga aktörer kring samordning av serviceutbud i länets orter.

KAPITEL 2: MÅL OCH INRIKTNING

Ett gott liv i ett livskraftigt län

Det regionala serviceprogrammet ska bidra till att nå Region Kronobergs övergripande mål: ett gott liv i ett livskraftigt Kronoberg. Allt arbete som drivs inom Region Kronoberg ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling i linje med Agenda 2030 – ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet ska vara styrande.

Regionala serviceprogrammet bidrar till målet och länets långsiktiga hållbarhet genom att öka tillgängligheten till kommersiell service och därmed skapa förutsättningar för höjd boendeattraktivitet – det vill säga att människor och företag vistas, verkar och växer i Kronobergs landsbygder.

Det regionala serviceprogrammet lägger grunden för ett strategiskt arbete för samordnad utveckling av kommersiell service genom till exempel förbättrade analysverktyg och underlag samt samordnade planer för tjänste- och varuförsörjning för kommersiell service.

Ett annat bidrag är att identifiera geografiskt prioriterade orter och områden med långt till service och sprida kunskap och goda exempel. Ytterligare ett bidrag är att verka för ökad samordning och samverkan mellan intressenter och till tätare samverkan mellan intressen såsom service, lokalt näringsliv och besöksnäringen samt till ökad samordning mellan servicefrågor och andra sakområden. Även löpande

ekonomiskt stöd till enskilda aktörer är verktyg för långsiktig hållbarhet. För hållbarhetssäkring av det regionala serviceprogrammet, se bilaga 2.

Långsiktigt mål: Ett fungerande vardagsliv

Det långsiktiga målet för det regionala serviceprogrammet är att bidra till ett fungerande vardagsliv för alla länets invånare, vilket i sin tur bidrar till länets attraktivitet, kompetensförsörjning och ett brett näringsliv. Genom ekonomiskt hållbara serviceorter med relevant utbud och tillgänglighet blir bygderna mer attraktiva, och den negativa påverkan på miljö och klimat kan minska.

Inom det regionala serviceprogrammet bedrivs både strategiskt utvecklingsarbete och stödjande insatser. Det strategiska utvecklingsarbetet är riktat mot att stärka dagens och framtidens servicetillgång, och handlar om att stödja offentliga, privata och ideella aktörer genom kunskap, metoder och samverkansplattformar. Det löpande arbetet med direkt stöd till serviceaktörer omfattar ekonomiskt och kunskapsmässigt stöd, och syftar till att utveckla servicenivån runt om i länet. Arbetet beskrivs närmare nedan.

I arbetet med det regionala serviceprogrammet har hållbarhetsnycklar identifierats för att kunna följa upp och mäta insatsers positiva effekter på hållbarhet och minska negativ påverkan. Dessa presenteras kopplat till strategiska och löpande insatser på sida 6.

Mål för Kronobergs regionala serviceprogram:

1. Underlätta för strategisk utveckling av kommersiell service på landsbygderna för ett långsiktigt hållbart län.
2. Förbättra förutsättningarna för att driva och utveckla kommersiella serviceverksamheter inom särskilt kritiska geografier.
3. Öka tillgängligheten till kommersiell service på landsbygderna i Kronoberg genom både fysiska och digitala lösningar.

Prioriterade insatsområden

Regionala serviceprogrammet arbetar utifrån ett antal prioriterade insatsområden som du kan läsa mer om i kapitel 3. Dessa förverkligas genom insatser i årliga handlingsplaner.

Arbetet ska bedrivas utifrån hög grad av delaktighet, där lokalsamhällets behov står i fokus. Kopplingen mellan kommersiell service och en aktiv fritid med sociala mötesplatser gör att programmet inte bara förhåller sig till frågor om näringslivsutveckling utan utgår från en bred förståelse av vardagslivets möjligheter. Programmet omfattar både fysisk tillgång till serviceutbud och digitala eller andra innovativa lösningar som ökar tillgängligheten. Läs mer om strategiska insatser i kapitel 3.

Utveckling för långsiktig hållbarhet

Det regionala serviceprogrammet ska genom de strategiska insatser som görs och genom ekonomiska stöd (se kapitel 5), bidra till långsiktig hållbarhet. En väl utbyggd service eller tillgång till service är inget eget mål i Agenda 2030. Däremot kan god tillgänglighet till service indirekt stödja många mål såsom:

- » Jämlikhet mellan befolkningsgrupper och mellan stad och land (mål 5: jämställdhet och mål 10: minskad ojämlikhet)
- » Hållbart arbetsliv och minskat resande samt företagande och näringslivsutveckling i landsbygder (mål 8: anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt)
- » Inkluderande, säkert och motståndskraftigt samhälle (mål 11: hållbara städer och samhällen)
- » En hållbar konsumtion och produktion (mål 12: hållbar konsumtion och produktion).

En fungerande kommersiell service bidrar till en gynnsam landsbygdsutveckling och mindre skillnader mellan stad och land.

Det finns en tydlig koppling mellan de olika hållbarhetsdimensionerna. Många små butiker på landsbygden har begränsade ekonomiska ramar. Därför är ofta ekonomisk hållbarhet extra viktigt för att kommersiell service ska få långsiktig bärkraft och överlevnad.

När butiken överlever ekonomiskt finns större möjligheter till utveckling av viktiga sociala värden och miljömässiga insatser från butikens perspektiv. Från ett samhällsperspektiv innebär närhet till butik i sig kortare resor och lägre miljöpåverkan samt bättre tillgänglighet för personer som har svårt att ta sig till service. Butiken utgör även en naturlig och viktig social mötesplats.

Foto: Niklas Corall

Hållbarhetsnycklar

- » Främja samverkan kring hållbara mobilitetslösningar för kunder och varor.
- » Främja butikerna som sociala mötesplatser.
- » Främja lokal produktion och konsumtion.
- » Främja energieffektiviseringar samt produktion av förnybar energi.
- » Främja hemsändningar och tillgänglighetsanpassning i butiker.
- » Främja butikernas ekonomiska hållbarhet.

KAPITEL 3: STRATEGISK UTVECKLING 2024-2030

Dessa prioriterade insatsområden ska vi fokusera på

1. Stödja och utveckla det kommunala engagemanget

Kommunerna spelar stor roll för hur den kommersiella servicen utvecklas och samspelet med Region Kronoberg och andra aktörer är mycket viktigt. Därför vill Region Kronoberg stärka, stödja och utveckla det kommunala engagemanget. Region Kronoberg bidrar genom strategiskt arbete och finansiellt stöd. Det handlar om stöd i framtagande av serviceplaner, dialog med tjänstemän och politiker och främjande av dialog över kommun- och länsgränser m.m. Kommunerna involveras i framtagande och uppföljning av årlig handlingsplan i det regionala serviceprogrammet.

2. Underlätta strategisk landsbygdsutveckling

Det regionala serviceprogrammet är en del av ett övergripande strategiskt arbete med landsbygdsutveckling och förverkligande av den regionala utvecklingsstrategin. Det regionala serviceprogrammet ska bidra och underlätta till det övergripande arbetet och skapa förutsättningar för bättre tillgång till kommersiell service. En del av detta handlar om att få en gemensam syn på prioriterade områden och orter utifrån perspektivet i det regionala serviceprogrammet och utvecklingen av kommersiell service i länet. Därmed blir det lättare att föra strategiska samtal och planera satsningar både på regional och lokal nivå.

3. Stödja utveckling av lokalt serviceutbud

Stödja utveckling av lokalt serviceutbud utifrån platsens förutsättningar och det geografiska områdets behov, till exempel lokal produktion och konsumtion. Genom att kommunerna skapar förutsättningar med skafferiavtal för att kunna handla lokalt gynnas den lokala butiken och genom strategisk samverkan med exempelvis LRF och Länsstyrelsen i arbetet med Livsmedelsstrategin kan fler lokala producenter leverera varor till lokala butiker.

4. Erbjud kunskapsstöd

Erbjuda kunskapsstöd – information, inspiration, utbildning, rådgivning och erfarenhetsutbyte – för företag som bedriver kommersiell service.

De minsta och mest sårbara butikerna deltar i ett nätverk för lanthandlare där det finns möjlighet att lära av varandra och byta erfarenheter, få tips, information och inspiration. Regionen håller i nätverket men samverkar med Almi, Länsstyrelsen, LRF, Coompanion, kommunerna, Leader med flera. Utifrån aktuella behov skapas tema för träffarna och det går att ha riktad information, rådgivning och utbildning inom aktuella teman.

5. Främja samverkan

Arbetet med att tillgodose alla länets invånare med kommersiell service involverar en rad nyckelaktörer och samverkan är nödvändig för att skapa en region som präglas av tillgänglighet. Region Kronoberg kommer arbeta för att främja samverkan med andra med koppling till det regionala serviceprogrammet.

På nästa sida presenteras ett antal nyckelaktörer, deras ansvar och samverkansbehov.

Nyckelaktörer för utveckling av kommersiell service

Region Kronoberg

Region Kronoberg är ansvariga för framtagande och genomförande av det regionala serviceprogrammet. Det omfattar att ta fram mål, prioriteringar och handlingsplan med insatser, besluta om finansiella stöd och arbeta strategiskt för att bidra till utveckling. Det är nödvändigt att Region Kronoberg samverkar med alla betydelsefulla aktörer för arbetet med kommersiell service och att servicefrågorna lyfts fram i det övriga utvecklingsarbetet. Region Kronoberg ansvarar inom ramen för det regionala serviceprogrammet för att ta initiativ till dialog om former för samverkan.

Länets kommuner

Kommunerna är nyckelspelare i utvecklingen av kommersiell service på landsbygden. Kommunerna ansvarar för att det finns en fungerande varuförsörjning för kommuninvånarna. Det är viktigt med en plan för service och varuförsörjning som ger en god översikt över tillgång till kommersiell service i kommunen, vilka behov som behöver tillgodoses och vilka brister som finns. I inledningen av 2024 har 4 av 8 kommuner lokala serviceplaner.

Kommuner ansvarar även för att förmedla lokala behov vidare till regional nivå och samverka med lokala och aktörer för att bidra till att skapa förutsättningar för att

bibehålla eller utveckla tillgänglig service på landsbygden. En del i det är att delta i det regionala nätverket Samplanering och bidra till att i definierade serviceorter som kommunerna prioriterar, satsa på långsiktig utveckling i och vilken typ av service som bör finnas där.

Det finns ett stort samverkansbehov mellan regionens samordnare och de kontaktpersoner på kommunerna som jobbar med samhällsbyggnad, landsbygdsutveckling eller näringslivsfrågor. Region Kronobergs samordnare ansvarar för att stödja, informera, inspirera och samarbeta med kommunerna på olika sätt, kommunerna när de tar fram sina kommunala serviceplaner som fångar in lokala behov som kanaliseras upp till den regionala planen. Ett annat sätt är att medverka till god politisk förankring av servicefrågorna på kommunal nivå. Tillväxtverket har ett pågående projekt tillsammans med ett antal kommuner som heter "Samverka för bättre service i landsbygder". Region Kronoberg kommer att följa och sprida utfallet av detta projekt samt föra dialog om erfarenheter med kommunerna i Kronoberg.

Kommunerna ansvarar även för att samverka med de aktörer som bedriver kommersiell service och med allmänhet, föreningar och lokala företag som har behov av service. Kommunerna kan praktiskt stötta den kommersiella servicen bland annat genom enkla insatser som handlingsturer för exempelvis äldre eller avtal om

hemsändning med butikerna eller genom så kallat skafferiavtal i upphandling. Långsiktiga arbetssätt för att stötta lokal service kan vara samlokalisering med offentlig service.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen hanterar frågor som relaterar till kommersiell service. Region Kronoberg ansvarar för att föra dialog med länsstyrelsen bland annat kring betaltjänster, livsmedelsstrategin och olika former av beredskap som kan vara aktuellt med koppling till det regionala serviceprogrammet och butiker på landsbygden.

Länsstyrelsen har extra ansvar för samverkan inom områden där de har uppdrag kring bevakning av betaltjänster och beredskapsfrågor och dess koppling till kommersiell service men även andra arbetsområden som kan vara aktuella för utveckling av tillgänglig service på landsbygden som till exempel genomförandet av livsmedelsstrategin bland annat tillsammans med LRF.

Serviceföretagen

Serviceföretagen är oftast dagligvarubutiker och drivmedelsstationer som ibland är mottagare av stöd från Region Kronoberg. Serviceföretagen bär ett ansvar för att genom dialog och samverkan med kommun och region lyfta fram de svårigheter och möjligheter som finns för att bedriva service på landsbygden. De ansvarar för att aktivt arbeta med att utveckla sina verksamheter, samverka med

kunderna i upptagningsområdet och byta erfarenheter med kollegor exempelvis genom nätverket för lanthandlare.

Region Kronoberg ansvarar för att stödja utveckling för serviceföretag på flera olika sätt, exempelvis genom finansiella stöd.

Allmänheten, små företag och civilsamhället, inklusive besöksnäringen

De som bor och verkar i länet är en viktig målgrupp. Här inkluderas lokala småföretag, civilsamhället och besöksnäringen. Utöver bofasta är kommersiell service viktigt för besökare som stannar både lång och kort tid i länet.

Barn och unga har särskilda behov, och det är viktigt att deras pedet regionala serviceprogrammetektiv och rättigheter finns med i den regionala planeringen. Äldre personer är också en viktig målgrupp när det gäller att tillgodose tillgång till service.

För att möjliggöra företagande och entreprenörskap på landsbygderna är tillgången till service livsviktig. Tillgång till service i form av butik, bank, drivmedel och postservice är ett måste för företagare på landsbygden på samma sätt som företagare i städer.

Kommersiell service har flera funktioner, förutom kärnverksamheten kan servicepunkter fylla en social mötesfunktion och fungera som informationsnav, samt vara av stor betydelse för ortens övriga näringsliv till exempel besöksnäringen. Utifrån detta är de lokala företagarna en viktig part för dialog och samverkan för att förtydliga behov och utmaningar som de står inför.

Lokalt engagemang och olika former av samverkan med kommun och region kan leda till mycket positivt. Samverkan kan ske både inom ramen för det regionala serviceprogrammet och inom andra regionala satsningar. Ett exempel är Region Kronobergs satsning BY2030

Coop-butik i Åseda.

Foto: Niklas Corall

som syftar till långsiktig samhällsutveckling och höjd boendeattraktivitet på landsbygden. Ett annat exempel är samverkan med Leaderprojekt som också syftar till utveckling av service på landsbygden.

Andra organisationer

Det finns ett stort antal organisationer, aktiva i länet, vars verksamhet relaterar till kommersiell service. Även med dessa samverkar Region Kronoberg kring servicefrågor:

- » Leader Linne och SydostLeader. Båda Leader-områdena har verksamhet i Kronoberg, har prioriteringar med inriktning mot god service på nära håll och att förbättra lokal basservice till invånare. Det är prioriteringar som passar väl in som ett komplement till andra satsningar på kommersiell service.
- » Almi samverkar med Region Kronoberg i ett nystartat projektfinansierat nätverk för lanthandlare. Kan även

framöver vara en samarbetspart för affärsutveckling och företagsrådgivning för serviceföretag.

- » Coompanion kan också samverka i form av rådgivning och affärsutveckling eller genom olika former av samhällsutvecklande eller sociala projekt. Här finns även erfarenhet av olika ägarmodeller för att kunna behålla lokala företag på landsbygden när exempelvis äldre butiksägare lämnar sin verksamhet.
- » Nyföretagarcentrum är en möjlig samverkanspart som kan ge rådgivning när det handlar om nystartade butiker eller när det kommer en ny ägare till en butik.
- » Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har visat intresse för samverkan kring servicefrågan för sina medlemmar i de gröna näringarna.
- » Hela Sverige ska leva är en organisation som verkar aktivt för landsbygdsutveckling. Tidigare har projekt genomförts med organisationen om "Service i

”samverkan” som går att dra slutsatser från. Just nu finns engagemang för beredskapsfrågorna också.

- » Besöksnäringen och dess olika aktörer är en viktig samverkanspart kring servicefrågor. Service är viktigt för besöksnäringen och omvänt har besöksnäringen en stor ekonomisk betydelse för serviceföretagen. Genom utveckling av service kan man även utveckla attraktiva platser och i viss mån påverka besöksnäringens utveckling.
- » Energikontor Syd är en möjlig samarbetsaktör när det gäller att se över butikernas energiförbrukning och möjliga åtgärder för att minska förbrukning och kostnader.
- » Infrastrukturaktörer som erbjuder mobiltäckning, fiber, energi etc. Externa aktörer som arbetar med grundläggande förutsättningar som har betydelse för servicebolagen.

Samordning inom Region Kronobergs olika ansvarsområden som rör samhällsplanering är naturligtvis central. Ett viktigt forum för att lyfta fram betydelsen av kommersiell service och diskutera specifika frågeställningar är det regionala nätverket Samplanering där många aktörer på både regional och lokal nivå deltar. Samverkan i arbetet med trafikförsörjningsprogrammet kan ha stor betydelse för tillgänglighet till service och utveckling av flexibla kollektivtrafik- och trafiklösningar på landsbygden. Här är även samarbete med Trafikverket och Riksförbundet enskilda vägar viktigt. För frågor kring bredband, mobiltäckning, laddinfrastruktur, energifrågor, vägar etc. inom det regionala utvecklingsarbetet är det viktigt att lyfta fram betydelsen för servicefrågorna även där.

Kommunen har stor betydelse för hur den kommersiella servicen utvecklas

Ett långsiktigt kommunalt engagemang i en ort ger förutsättningar att våga satsa, utveckla, etablera sig och stanna kvar på orten – både för företagare och invånare.

Det ger förbättrade förutsättningar och kundunderlag för att bedriva kommersiell service. Kommunen har en särskilt viktig roll för att driva utvecklingen i glesare områden där privata investeringar är mer sällsynta. Utveckling av serviceutbudet är ett strategiskt redskap för samhälls- och landsbygdsutveckling och har stor möjlighet att bidra till högre boendeattraktivitet och företagsamhet i kommunen.

Den kommunala organisationen har många viktiga funktioner och kontaktytor gentemot lokalsamhället och de kommersiella aktörerna. Kommuner kan göra många olika insatser kring att samordna tjänster och aktörer, planering, attraktiva livsmiljöer och näringslivsutveckling. Kommunerna spelar också in kunskap och prioriteringar till planering av olika infrastrukturer som behöver finnas runt servicen och planerar varuförsörjningen så att regioner kan ge stöd.

Så kan kommunen utveckla servicen

- » **Ha dialog med butiker och boende**, sprid kunskap, ta upp behov av kommersiell service i medborgardialoger och lyssna till de behov som boende och verksamma i byarna lyfter.
- » **Kartlägg och planera**. Ta fram en serviceplan och gör analys av orter, olika scenarier och sårbarhet. Detta kan med fördel göras tillsammans med boende och verksamma i byn och bygden.
- » **Sätt in service i flera sammanhang**. Inkludera i översiktsplanen, LIS, näringslivsstrategi, biblioteksplan eller olika utvecklingsplaner, kollektivtrafikplanering och koppling till besöksnäring och övrigt näringsliv.

- » **Agera på er plan**. Använd serviceplanen när det är dags att göra prioriteringar. Använd ert handlingsutrymme för att till exempel kompletteringshandla lokalt. Teckna avtal med butiker som utför kommunala tjänster/infopunkter etc. Tydliggör hur ni vill använda hemsändningsbidraget i er kommun.
- » **Involvera hela den kommunala organisationen**. Se över vilka kommunala enheter som har kontakt med butikerna, boende och verksamma och skapa gemensam bild av varför kommersiell service är viktig. Kartlägg tillsyns- och tillståndsavgifter för butiker och mackar utifrån ett landsbygdspedet regionala serviceprogrammetektiv. Se till att livsmedelskontrollanten känner sig trygg i att ge råd till handlare. Se hur näringslivsutvecklaren kan ägna handelns viktiga frågor större utrymme. Landsbygdsutvecklaren har också en central roll i samtal med bygder.
- » **Samverka med andra**. Delta på regional nivå och bidra till det regionala serviceprogrammet. Delta i projekt för att stärka serviceutbudet. Utgå från platsens behov och förutsättningar. Arbeta med ortsanalyser och platsutveckling tillsammans med lokala och regionala aktörer. Titta över gränsen mot grannkommunen. Hur hänger butiks- och mackstrukturen ihop? Spelar det roll för er sårbarhet?
- » **Följ upp ert arbete**. Stäm av om ni når era mål. I vilka beslut har man utgått från serviceperspektivet? Hur uppfattar butikerna kommunens agerande? Leder era insatser till det ni ville? Peka ut någon som kan hålla samman frågan på strategisk nivå och återkoppla till politiken. Få med en rad i budget/verksamhetsberättelse.

» *Du hittar fler tips i bilaga 3.*

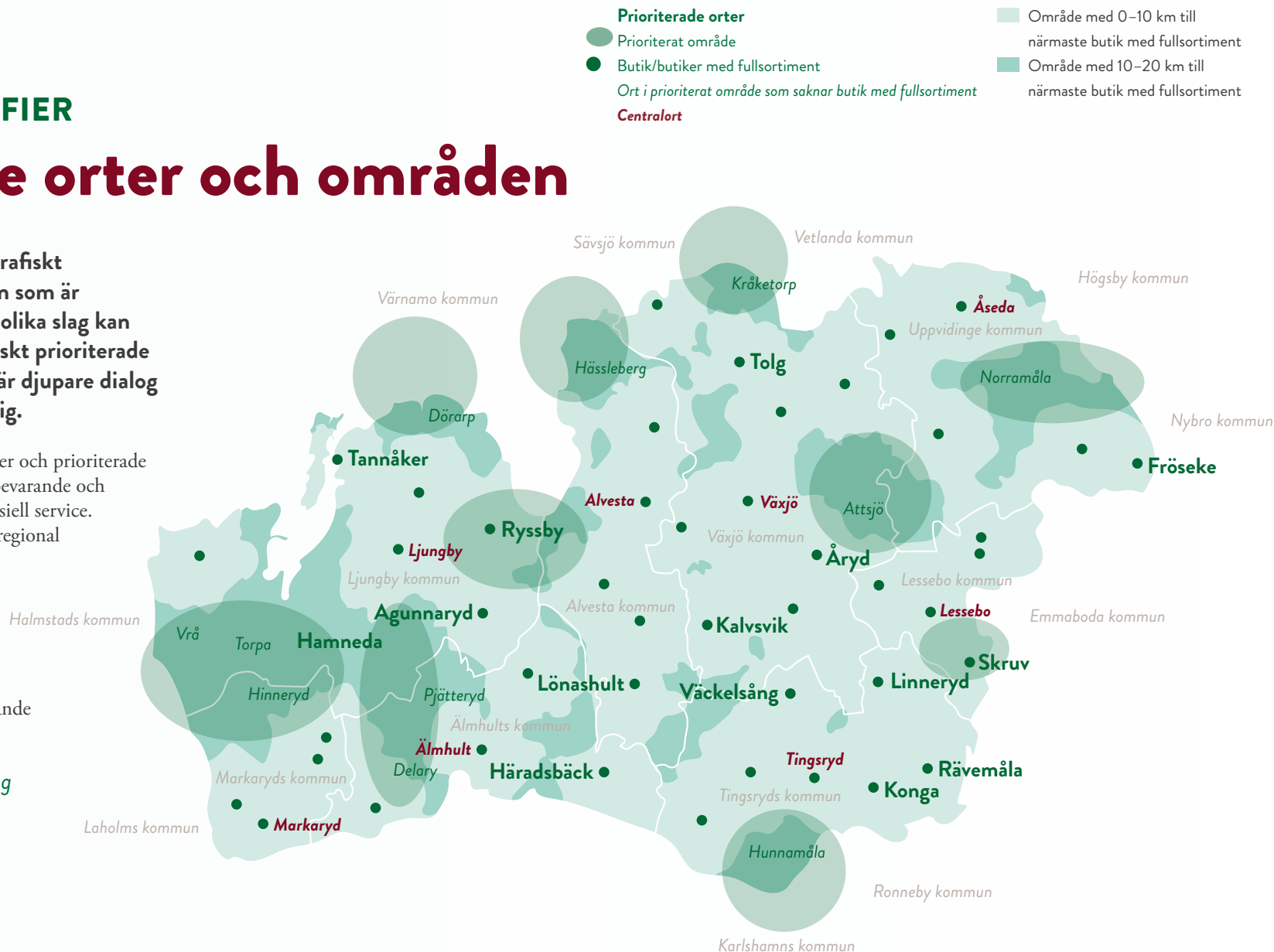
KAPITEL 4: GEOGRAFIER

Prioriterade orter och områden

Region Kronoberg pekar ut geografiskt prioriterade orter på landsbygden som är extra sårbara och där insatser av olika slag kan behövas. Det finns även geografiskt prioriterade områden med långt till service där djupare dialog och analys om behov är nödvändig.

Kartan visar geografiskt prioriterade orter och prioriterade områden med långt till service utifrån bevarande och utveckling av tillgänglighet till kommersiell service. I samband med framtagandet av en ny regional utvecklingsstrategi för Kronoberg har även en strukturbild tagits fram med så kallade strategiska noder som omfattar fler serviceaspekter än bara kommersiell service. De strategiska noderna förser de mindre byarna och omgivande landsbygd med mer omfattande service och kollektivtrafik.

» I bilaga 3 presenteras en dialog om kommunala och regionala prioriteringar

När en aktör får stöd för att utveckla den kommersiella servicen är det viktigt med en god dialog med kommunen. Om kommunen prioriterar och satsar på att utveckla orten – och om kommunen ser det som viktigt att lanthandeln som söker stöd ska finnas kvar – kan stödet få större effekt. Genom att medvetandegöra och förankra de geografiskt prioriterade områdena tillsammans med kommunerna lyfts frågan på agendan lokalt och den viktiga samverkan med kommunerna kring dessa frågor underlättas.

15 orter med bara en sårbar butik

Det finns ett antal orter med bara en dagligvarubutik och som har längre än 10 kilometer till nästa butik (butiker med ett brett sortiment med fler än 1 000 artiklar och öppet minst 40 timmar per vecka). Dessa orter är prioriterade och viktiga för att bevara och utveckla tillgänglighet till kommersiell service i orterna och omgivande landsbygd.

Antalet butiker är en ögonblicksbild och kan förändras med kort framförhållning. De prioriterade orterna som har en sårbar butik eller har förutsättningar för att få en butik finns dock kvar i programmet på längre sikt. Även prioriterade orter kan dock förändras efter ändrade förutsättningar på kommunal eller regional nivå. Våren 2024 finns det butik i eller nära 14 av de 15 prioriterade orterna.

De flesta har en omsättning under 11 miljoner kronor som gör att de även uppfyller kriterier för att få särskilt driftstöd. Det finns även ett antal områden där det idag inte finns butik och där det är längre än 10 kilometer till närmsta butik. Bilden på förra sidan visar prioriterade orter och områden.

Området kring Skruv sticker ut något, då det inte har långt till service idag men ändå är högt prioriterat utifrån den negativa effekten om butiken försvinner.

Butikerna i Ryssby och Väckelsång tillhör inte de allra minsta och mest sårbara som kan få särskilt driftstöd men de har bara något för hög omsättning och uppfyller väl

Foto: Niklas Corall

övriga kriterier. Ryssby valdes även för att avståndet till service blir långt om butiken försvinner.

Butikerna i Södra Ljunga och Älgshult har nyligen lagt ner sina verksamheter och där ser man ett större område än tidigare med långt till service i både Ljungby och Uppvidinge kommun där butikerna låg.

I Älmhults kommun finns en ny men väldigt liten butik i Hallaryd men den är ny, liten och sårbar och ingår fortfarande i ett prioriterat område med långt till service.

Hamneda har ingen butik idag men ligger i ett geografiskt prioriterat område och blir även geografiskt prioriterad ort. En butik där skulle förbättra områdets tillgänglighet till service avsevärt.

För invånarna är länsgränserna inte speciellt viktiga

Det finns stor anledning till samverkan över kommun- och länsgränser då närhet till service inte tar hänsyn till gränser och viktigaste tillgången till kommersiell service i ett glest område kan vara på andra sidan gränsen. Ofta är servicetillgången lägre längs kommungränserna. Oavsett om gränsen delas med kommuner i Kronoberg eller andra län bör gemensam planering och dialog om stöd föras mellan kommuner och regioner. Illustrationen på förra sidan visar områden där servicetillgängligheten är låg och samverkan mellan kommuner och regioner behövs.

KAPITEL 5: FINANSIELLA VERKTYG

Dessa bidrag finns att söka

För att nå målet om att alla kronobergare ska ha tillgång till kommersiell service stöttar Region Kronoberg verksamheter som erbjuder invånarna detta genom finansiella stöd.

I uppdraget som regionalt utvecklingsansvarig med samordningsansvar för serviceutvecklingen i länet ingår att ekonomiskt och med andra resurser stötta verksamhet så att den kan finnas kvar på platser där marknadslogiken gör verksamheten svår. Varje år har Region Kronoberg både egna medel och medel från Tillväxtverket att fördela i stöd till kommersiell serviceverksamhet, utifrån målet att hålla ett gott utbud tillgängligt i hela länet.

Beloppen kan variera mellan år men som ett exempel från 2023/2024 handlar det totalt om cirka 6,8 miljoner kronor per år. Stöden är viktiga verktyg för att bidra till en hållbar utveckling av länet. [Nationella villkor och regler för stöden återges i sin helhet i förordningen.](#)

Som bedömningsgrund för stöd till kommersiell service finns geografiskt prioriterade områden där servicetillgången är beroende av en enskild aktör (se kapitel 4). Det finns även specifika bedömningsgrunder som gäller investeringsbidrag för att utveckla verksamhet och det finns vissa kriterier att ta hänsyn till vid handläggning av övriga stöd. De beskrivs under avsnittet för respektive stöd nedan.

Fem olika typer av stöd

Investeringsbidrag

Till butikers investeringar som leder till långsiktig och hållbar ekonomisk utveckling, ökad tillgänglighet och service för kunderna samt en miljömässigt hållbar utveckling.

Särskilt driftstöd i sårbara och utsatta områden

För de butiker med fullsortiment som behöver finansiellt stöd för att överleva – de som är mest sårbara.

Servicebidrag

Akut stöd till en butik som riskerar att försvinna och andra åtgärder redan har prövats.

Hemsändningsbidrag

Till kommuner som har avtal med butiker om att köra hem varor till de som inte kan ta sig till butiken själva.

Projektmedel

Regionen har egna projektmedel som kan stödja satsningar på kommersiell service. Butiker eller kommuner kan också vara med som deltagare i externa projekt.

Sök stöd på

www.regionkronoberg.se/gronakronoberg

Foto: Alexander Hall/Destination Småland AB

Investeringsbidrag

Bidraget får lämnas för att anskaffa, bygga om eller reparera inredning och utrustning till lokaler inom kommersiell service. Kompetenshöjande insatser för näringsidkare och anställda, samt kostnader för utarbetande av åtgärdsprogram som syftar till att förbättra företagets lönsamhet inbegrips också i investeringsbidraget.

Formulerat på ett annat sätt kan bidraget användas för att utveckla butiken och skapa ett mer attraktivt serviceutbud vilken kan kopplas till ekonomisk hållbarhet. Det kan även användas till att tillgänglighetsanpassa servicen vilket har sociala värden så att fler har tillgång till service. Det kan även användas till satsningar på mer energieffektiva lösningar eller förnybar elproduktion som både bidrar till ekonomisk hållbarhet genom lägre kostnader för energi och miljömässig hållbarhet genom mindre produktion av växthusgaser. Investering i digitala lösningar för semiobemannad butik kan öka tillgänglighet till service utanför bemannade arbetstider och ge mer intäkter med mindre personalbemanning vilket är positivt för både social och ekonomisk hållbarhet.

Prioriteringsgrunder för investeringsbidrag

Förordningen som styr investeringsstöd säger lite förenklat följande kring investeringar som kan få stöd:

- » Investeringsstöd kan sökas av företaget som bedriver service.
- » Investeringar kan göras i ny eller befintlig lokal där verksamheten bedrivs eller i ny utrustning som krävs för att kunna bedriva en bra och

effektiv verksamhet.

- » Investeringar kan också göras i kompetenshöjande insatser för ägare och anställda för att kunna utvecklas och bedriva verksamheten på ett bättre, effektivare och mer lönsamt sätt.
- » Investeringar kan göras i ett åtgärdsprogram för att förbättra företagets lönsamhet.
- » Det är grundläggande att bedöma företagets ekonomi och om stöd behövs för aktuell investering.

Region Kronoberg prioriterar stöd till investeringar som förväntas leda till långsiktigt ekonomiskt hållbar utveckling av verksamheten, så att det blir mer attraktivt, tillgängligt och servicevänligt för kunderna. Även sociala värden ska beaktas, liksom minskad klimat- och miljöpåverkan. Utöver vad som styrs av förordningen ovan har Region Kronoberg följande egna prioriteringar vid bedömning av stöd:

- » Dagligvarubutiker prioriteras högt vid bedömning av stöd och anses också ha störst behov av stöd. I anslutning till butikerna erbjuds ofta även andra former av service och ombudstjänster och de fyller ofta en social funktion som mötesplats på landsbygden. Drivmedelsstationer och andra aktörer som erbjuder betaltjänster eller tjänster för apotek, post och paket kan också söka stöd.
- » Hög prioritet ges även till aktörer som gör investeringar för ökad hållbarhet, till exempel energieffektivisering, förnybar energiproduktion, omställning till hållbara drivmedel eller annan form av positiva effekter på klimat och miljö. Även satsning på ekonomisk och/eller social hållbarhet prioriteras.
- » Dagligvarubutiker i de prioriterade orterna och områdena med långt till service i avsnittet ovan (se geografiskt prioriterade områden i kapitel 1) ligger högt vid prioritering av investeringsstöd.

- » Utifrån omsättning är de mest sårbara butikerna (upp till 11 miljoner kronor i omsättning) högst prioriterade. De som har omsättning mellan 11 och 20 miljoner kronor har hög prioritet för att behålla stabilitet och fortsatt utveckling. Butiker med omsättning på 20–30 miljoner kronor förväntas klara fler investeringar själva och för eventuellt stöd gäller lägre stödnivåer. Är omsättningen över 30 miljoner kronor anses butikerna klara investeringar helt själva men det kan finnas omständigheter där stöd kan bli aktuellt.
- » Ambitionen är att stöd ska spridas på flera olika aktörer och i olika delar av Kronoberg i den mån det är möjligt utifrån givna förutsättningar, inkomna ansökningar och övriga prioriteringsgrunder. För att möjliggöra spridning av stöd till flera aktörer bör en enskild aktör inte kunna få mer än som högst 1 miljoner kronor i stöd ett enskilt år och den som fått ett högt stöd har lägre prioritering för stöd igen kommande år gentemot andra sökande.

Särskilt driftstöd i sårbara och utsatta områden

Särskilt driftstöd finns för att kunna bidra till ekonomisk överlevnad av de mest sårbara fullsortimentsbutikerna som uppfyller vissa grundläggande kriterier. - Ett mångsidigt utbud av dagligvaror såsom livsmedel, drycker, tobak och hushållsartiklar som köps flera gånger per vecka.

- » Minst 1000 artiklar, varav varugrupperna mejeri, charkvaror, ägg, färskt bröd, frukt och grönsaker bör finnas representerade.
- » Det ska vara mer än 10 kilometer från annan fullsortimentsbutik
- » Fasta lokaler så kunder kan få tillgång till dagligvaror året runt.
- » Nettoomsättning för dagligvaror på högst 11 miljoner kronor.

Det är betydelsefullt om butiken även erbjuder annan kommersiell service än dagligvaror.

Kommunen bidrar med synpunkter om de tycker det är viktigt att behålla kommersiell service vid varje ansökan om stöd.

Servicebidrag

Servicebidrag kan lämnas för att det i glesbygd och landsbygd skall kunna upprätthållas en försörjning med dagligvaror och drivmedel som är tillfredsställande med hänsyn till geografiska och befolkningsmässiga förhållanden. Bidrag beviljas endast om det finns särskilda skäl och andra åtgärder har prövats, men inte visat sig vara ändamålsenliga. Servicebidraget är ett akutstöd när varuförsörjningen riskerar försvinna från orten. Stödet är inte ett återkommande stöd och kan fås vid ett begränsat antal tillfällen. Vid ansökan om servicebidrag tas hänsyn till geografiskt prioriterade områden i kapitel 1 och kommunens synpunkter om betydelse av kommersiell service på platsen en viktig roll.

Hemsändningsbidrag

Stöd till kommersiell service kan även lämnas som hemsändningsbidrag till kommuner för att bekosta hemsändning av dagligvaror till de hushåll som har störst avstånd till eller saknar möjligheter att på annat sätt ta sig till butiker. Kommunen har avtal med butiker om hemsändning eller så kallade handlingsturer. Hemsändningsbidraget är ett verktyg för social hållbarhet och används specifikt för att främja tillgänglighet till service för dessa grupper. Kommuner som får hemsändningsbidrag behöver ha en serviceplan med tillhörande kriterier för vilka som kan få hemsändning kopplat till avtal om hemsändning med butiker som utför tjänsten.

Projektmedel

Finansieringsvägar för att skapa utveckling. Det finns ibland utlysningar från Tillväxtverket med projektmedel som inom olika teman ska främja lokal serviceutveckling. Det kan handla om digitala lösningar, samordningslösningar med besöksnäring, eller något helt annat. Dessa kan i regel sökas av såväl privata som offentliga aktörer. Det finns möjlighet för Region Kronoberg att driva eller delta i projekt med intern och/eller extern finansiering som skulle kunna stödja utveckling av kommersiell service.

KAPITEL 6: NULÄGE OCH FRAMTIDSSPANING

Tiderna förändras samtidigt som drömmen lever

Intresset för att en hållbar och naturnära livsstil är påtagligt. En fungerande service i hela länet gör det möjligt att förverkliga drömmen om livet på landet och den naturnära livsstilen.

Kronobergs län är ett landsbygds-län – här sker produktion, boende och rekreation i våra glesare delar av länet. Intresset för en hållbar och naturnära livsstil, kombinerat med moderna lösningar som kraftfullt internet, bra kommunikationer och tillgång till service är påtagligt. Förutsättningarna och behoven för kommersiell service i Kronobergs län är föränderliga.

Hemleveranser, obemannade affärer och olika digitala lösningar är exempel på hur kommersiell service byter skepnad. Digitala lösningar erbjuder många möjligheter till utökad service, men kan också få en negativ påverkan på social samhörighet och tillgänglighet för vissa grupper.

En annan förändring är vilka och hur många som bor på landsbygden. I intressentdialoger med kommunerna spår de om större inflyttning till landsbygden till följd av digitalisering, samtidigt som kärvar ekonomiska förhållanden tros kunna bidra till avflyttning.

Detta avsnitt är en sammanfattning av bilaga 4 där du kan läsa mer.

Tillgång till service

Avstånd till service

Ett traditionellt sätt att mäta tillgång till service är avstånd i kilometer. Med det måttet har Kronoberg en hög tillgänglighet till dagligvarubutiker då 96 procent av befolkningen har mindre än 10 kilometer till närmsta butik. Avstånd i kilometer kan dock upplevas väldigt olika om man kör en grusväg sommartid eller i dåligt vinterväglag. Utan tillgång till bil är situationen helt annorlunda. [Enligt en kulturgeografisk undersökning har cirka 90 procent av Kronobergs befolkning mindre än 15 minuters resväg med bil till närmsta servicecentrum](#). Ett servicecentrum i denna undersökning har minst en bensinstation, livsmedelsbutik (som har fullsortiment), posttjänst, förskola, grundskola, tandläkare och vårdcentral.

Andelen av befolkningen som har mindre än 10 kilometer till apotekstjänster, post- och pakettjänster och drivmedelsstationer är nästan lika stor som för dagligvarubutiker, nämligen 95 procent. Det kan kopplas ihop med att dagligvaruhandeln ofta även tillhandahåller annan kommersiell service, såsom post- och pakettjänster, apotekstjänster och betaltjänster.

Gällande betaltjänster har tillgången försämrats i vissa avseenden till följd av nedläggning av bank- och ombudstjänster. Försämringen gäller främst

I det här avsnittet sammanfattas den nulägesanalys som gjorts över tillgången på service i Kronoberg. En mer djupgående och detaljerad analys och statistik för enskilda kommuner, finns i bilaga 4. Den är gjord hösten 2022 men är i grunden fortfarande aktuell och relevant även om vissa förändringar med nya butiker eller butiker som stängs sker löpande.

betalningsförmedling och insättning av dagskassor medan tillgång till kontantuttag fortfarande är relativt god då många butiker fortfarande kan hantera det i den mån de har tillräckligt med kontanter i kassan. Försämringar av kontanthantering kan påverka negativt i händelse av kris. Det kan finnas platser i länet med behov av fler automater för uttag och insättning av kontanter. Ett nationellt problem som är oberoende av land eller stad är grupper i samhället som inte har bankkonto och inte digitalt bank-ID och inte kan betala räkningar ens om de går in på ett fysiskt bankkontor.

Vad innebär god tillgång till service?

Det är inte så enkelt att de 4 procent av befolkningen som har längre än 10 km till närmsta butik är de som har sämst tillgång till dagligvaror. God tillgång är relativt. Även om det finns tillgång till en slags service kanske det är något annat som saknas på samma plats eller vid samma tidpunkt. Statistiken tar inte hänsyn till vilka som pendlar till vardags, vilka som har bil, vilka som har fungerande kollektivtrafik mellan hem och butik, eller vilka som saknar dessa möjligheter helt och hållet och är beroende av hjälp och stöd för att införskaffa dagligvaror. Även förmågan att använda sig av digitala lösningar och hjälpmedel påverkar vilken tillgång en person har till service. Utmaningen för alla aktörer ligger därför i att hitta lösningar som dels fyller funktioner kring varu- och tjänsteförsörjning, som samtidigt matchar olika personers behov och förutsättningar. Särskilt i områden med långt till service kan det vara värdefullt att exempelvis ta hänsyn till invånarnas åldersfördelning.

Enligt den digitala dialogkarta som användes som ett sätt att nå privatpersoner framkom att en stor andel tyckte att det fanns god tillgång till dagligvarubutik, post- och pakettjänster och drivmedelsstationer. För apotekstjänster var det dock endast cirka hälften som upplevde god tillgång. Den kommersiella service som flest upplevde att de inte hade tillgång till var betaltjänster och laddstolpar.

Tillgängligheten är ofta sårbar

Att den kommersiella servicen finns på en plats idag betyder dock inte att den finns där imorgon, och många serviceföretag vittnar om små ekonomiska marginaler. Det är därför viktigt att inte bara se till var det finns och inte finns service idag, utan identifiera platser som har en stor sårbarhet om service försvinner. Analyser av vilka effekter nedstängningar av service på specifika platser i Kronoberg skulle skapa går att hitta i bilaga 4. Just nu är det de små dagligvarubutikerna som har det tuffast, som är mest sårbara och riskerar att få lägga ned sin verksamhet.

Tillgång till service beror på många faktorer utöver avstånd – såsom behov av stöd, tillgång till bil och kollektivtrafik, digital kompetens och ekonomiska förutsättningar.

Drivmedelsstationerna är inte lika hotade för tillfället. De flesta ser ut att finnas kvar på längre sikt och de utvecklas efter hand och kan tillhandahålla nya och mer förnybara bränslen eller laddstationer efter hand som fordonsparken förnyas.

Perspektiv från intressentdialogerna

I intressentdialogerna lyftes en rad perspektiv och viktiga aspekter för utvecklandet och bevarandet av kommersiell service. Några av dessa sammanfattas nedan.

Lanthandlarna beskriver en tuff situation med utmaningar som ökade energikostnader, ökade inköpspriser, kunders ökade kostnadsmedvetenhet, mindre marginaler, mindre möjligheter att anställa och ökad arbetsbörda

för handlaren. Lanthandlare ser det som positivt att ha en drivmedelsstation nära butiken. Många butiker har flera sidoverksamheter för att få ihop ekonomin. Det kan handla om restaurang, café, uthyrning m.m. Paket- och ombudtjänsterna är viktig service och lockar kunder till butiken. De kräver dock både plats och personalresurser och långt ifrån alla handlar. Obemannade paketboxar kan underlätta både plats- och personalmässigt.

Civilsamhället poängterar betydelsen av att skapa förutsättningar för service genom satsningar på helheten vilket kan ge ökat kundunderlag. Bostäder, kommunikationer, fritidsliv och aktiviteter för ungdomar, arbetspendling, vård, skolskjuts och bra vägar är exempel.

Barn är engagerade och bryr sig. I de 670 enkätsvar som kom in från barn och ungdomar lyftes möjligheten att handla mat och hushållsartiklar, hämta och lämna paket och tanka. Barn och ungdomar känner sig ofta beroende av föräldrar för skjuts, och efterfrågar bättre förbindelser och cykelvägar. I enkätundersökningen har det kommit in mängder med andra tankar som barn och unga på landsbygden tycker vuxna bör veta.

Läs en summerande rapport samt barnrättsbaserat beslutsunderlag i bilagor 5 och 6.

Enligt representanter från **besöksnäringen** gör närhet till service platser mer attraktiva att besöka. De som besöker vandrarhem, campingar och stugbyar efterfrågar ofta drivmedel och laddstationer, butiker, apotek och tillgång till vatten. Besöksnäringen är viktig för flera butikers överlevnad och att butiken kan hålla ett bättre sortiment. Långsiktigt kan även utplacering av till exempel laddstationer påverka besökares rörelsemönster. Det kan gynna både besöksnäringen och de som bedriver service. De som på olika sätt jobbar med besöksnäringen vill gärna vara med vid olika former av strategisk planering för att samverka till förbättring och utveckling av service.

Hur ser framtiden ut för kommersiell service?

Under perioden när detta program tas fram (2023–2024) har det varit extra tufft för små butiker att få marginal att driva vidare sin verksamhet.

Det blir allt vanligare att med hjälp av digitala lösningar få delvis obemannad butik under tider när inte personal är på plats. Fördelar är lägre personalkostnader och större flexibilitet och framförallt större tillgänglighet.

Det kan även vara en trend att fler större butiker kommer driva liten butik som filial. De kan klara detta bättre än en ensamföretagare då de har större muskler, kan samutnyttja personalresurser och har bättre inköpspriser.

I nära framtid finns möjlighet att i den årliga handlingsplanen testa tillgängliga metoder för AI för att analysera mer noga kring tillgänglighet till kommersiell service idag, hur de faktiska behoven ser ut i områden med långt till service eller hur man hypotetiskt skulle kunna placera tillgång till de olika serviceslagen idag för att ha en tillfredsställande tillgänglighet i hela länet. Detta arbete kan kombineras med mänsklig utvärdering och dialog utifrån de faktiska förutsättningarna.

Framtidsrapport om butiken 2032

[ICA har tagit fram en framtidsrapport om matbutiken 2032.](#)

Rapporten menar att framtidens butik behöver vara mer uppdaterad kring tillgång på digital information om kunder och köpmönster. De behöver vara mer medvetna om hela värdekedjan i hållbarhetsarbetet och det är viktigt att verkligen profilera sig och anpassa sig till lokala förutsättningar vad gäller service och sortiment

Den fysiska butiken blir inte längre en självklar nod för utbud och efterfrågan utan framtidens butik blir mer elastisk och utökar sitt erbjudande med ett växande antal alternativ att handla.

Foto: Alexander Hall/Destination Småland AB

Framtidens konsumenter vill handla på ett välplanerat och effektivt sätt. Konsumenterna kommer ha större fokus på mer hälsosam kost.

Konsumenterna vill att butiken har en personlig prägel och engagerar sig både i samhället och i hållbarhet.

Framtidens konsumenter blir mer prismedvetna. Kunder drömmer om en lugn och rofylld upplevelse i butiken. Yngre konsumenter har en positiv inställning till e-handel och självservice.

Framtidsrapporten beskriver sex modellbutiker baserat på konsumentprofiler, nya tekniska möjligheter och identifierade framgångsfaktorer. Framtidsrapporten är ett intressant underlag för länets handlare inför kommande utveckling av verksamheten. Det kommer löpande nya framtidsrapporter från ICA och eventuellt från andra aktörer som kan vara intressanta att bevaka.

KAPITEL 7. UPPFÖLJNING

Så följer vi upp det regionala serviceprogrammet

Det nya regionala serviceprogrammet ska gälla fram till 2030. Det är en lång tid och förutsättningarna kan komma att förändras. Därför tas det fram årliga handlingsplaner som kan anpassas efter rådande förutsättningar men med utgångspunkt från det regionala serviceprogrammet.

Tillväxtverket har tagit fram en tabell för årlig uppföljning och redovisning av arbetet med det regionala serviceprogrammet och den kommer Region Kronoberg använda som modell för handlingsplan och plan för uppföljning att kunna återkomma till löpande under året. Delar av detta underlag kan även användas i Region Kronobergs årliga åiterrapportering av villkorsbeslut.

» Handlingsplan tillika plan för uppföljning ska vara

stöd för planering, genomförande, uppföljning och återkoppling av arbetet med det regionala serviceprogrammet.

- » Tas fram under hösten inför kommande år och innehållet förankras med viktiga samverkansparter och intressenter såsom kommuner, länsstyrelse med flera som beskrivs under avsnittet Nyckelaktörer för utveckling av kommersiell service på sida 8.
- » Ett avslutat år redovisas i januari till Tillväxtverket som i sin tur rapporterar till Regeringskansliet.
- » Under vårvintern sker en återkoppling med samma aktörer som under hösten för att summera föregående år och påbörja och förbereda för planerade gemensamma insatser under det kommande året.
- » Lämpliga delar lyfts även i nätverket för regional samplanering.
- » Internt sker det löpande under året dokumentation

och rapportering i verksamhetssystemet om det som utförs inom det regionala serviceprogrammet och vid ett par tillfällen under året involveras kollegor inom samhällsbyggnad och näringsliv i uppföljning av det regionala serviceprogrammet och dialog kring handlingsplan och insatser för att även få en tydlig koppling mot annat regionalt utvecklingsarbete.

- » Uppföljningen av föregående års handlingsplan förmedlas via chef för hållbar tillväxt till regional utvecklingsdirektören och presidiet för regionala utvecklingsnämnden.
- » Uppföljning av föregående års handlingsplan förmedlas till Kronobergs kommunchef och till presidiet för kommunfullmäktige.
- » Avstämningar kommer göras i nätverket för lanthandlare i samband med de träffar som genomförs under året.

Bilagor

Bilaga 1: Uppdrag, riktlinjer, bakgrund och lärdomar

Bilaga 2: Hållbarhetssäkring

Bilaga 3: Dialog om kommunala och regionala prioriteringar

Bilaga 4: Nulägesanalys från oktober 2022

Bilaga 5: Barn och ungas åsikter om service på landsbygden

Bilaga 6: Barnrättsbaserat beslutsunderlag av barnets bästa